

Individualism och självständighet: vad mätningarna säger – och inte säger

---

Berättelse

En vanlig bild av Sverige

Om du är ny i Sverige kommer du snart att lägga märke till att tankar om självständighet betyder mycket för många. Det anses ofta bra att en vuxen kan stå på egna ben, fatta egna beslut och bestämma över sitt eget liv. Den här synen brukar kallas individualism. Ordet betyder ungefär att man sätter den enskilda personen och hennes rättigheter i centrum, i stället för att bara se till familjen eller gruppen. Men hur vet man något om sådana värderingar, och stämmer bilden verkligen på alla?

Vad undersökningarna visar

Forskare gör stora internationella undersökningar där de frågar människor i många länder vad de tycker är viktigt. En av de mest kända är World Values Survey (WVS). Resultaten ritas ibland upp på en så kallad kulturkarta, Inglehart–Welzel-kartan. Kartan har två linjer: en som går från traditionella till sekulär-rationella värden, och en som går från överlevnad till självförverkligande värden. Att ligga högt åt självförverkligande brukar kopplas till tolerans, jämställdhet och delaktighet. På den här kartan hamnar Sverige mycket högt åt båda dessa håll, ofta längst ut av alla länder.

Det är dock viktigt att förstå vad sådana siffror faktiskt betyder. De visar ett genomsnitt och ett mönster för hela samhället, inte hur varje enskild person tänker. Därför ska man vara försiktig och inte säga "svenskar är individualistiska". Bättre är att skriva "undersökningar visar att..." eller "i Sverige är det vanligt att...". Man bör också komma ihåg att kartan inte säger att ett land är "bäst" eller "mest modernt" – det är en tolkning, inte ett objektiva faktum.

Forskarnas förklaring: "statsindividualism"

Två forskare har försökt förklara varför Sverige ser ut som det gör på kartan. Historikern Henrik Berggren och idéhistorikern Lars Trägårdh skrev tillsammans boken "Är svensken människa?" (2006). Där använder de begreppet "statsindividualism". Deras tes är att den svenska välfärdsstaten ger rättigheter direkt till individen – som skola, vård och stöd vid sjukdom eller arbetslöshet – och inte i första hand till familjen, så som det fungerar i en del andra länder. Resultatet, menar de, blir att en person inte behöver vara lika beroende av sin familj eller av välgörenhet för att klara sig.

Berggren och Trägårdh talar också om något de kallar "den svenska kärleksteorin". Med det menar de idén att nära relationer – mellan föräldrar och barn, eller mellan partner – helst ska byggas på frivillighet, jämlikhet och ömsesidigt oberoende, inte på plikt eller på att den ena behöver den andras pengar. Tanken är att man ska vara tillsammans för att man vill, inte för att man måste.

En omtvistad tolkning

Här är det viktigt att vara tydlig: detta är forskarnas egna beskrivningar och tolkningar, inte säkra fakta. Idéerna har varit mycket inflytelserika, men de är samtidigt omtvistade. Andra forskare tolkar Sverige på andra sätt, och vissa pekar på baksidor. De menar att samma starka självständighet också kan kopplas till ensamhet och till svagare gemenskap mellan människor. När man läser om "statsindividualism" är det därför klokt att alltid komma ihåg vem som har sagt det och att andra kan se annorlunda på saken. Frågorna hänger också ihop med temat tillit i samhället.

Mönster i vardagen

Vad ser man då i den vanliga vardagen? Enligt Statistiska centralbyrån (SCB) är hushåll med bara en person den vanligaste hushållstypen i Sverige sedan 1980-talet, och Sverige har en av de högsta andelarna ensamboende i hela EU. Det är också vanligt att unga vuxna flyttar hemifrån ganska tidigt, och att två personer som lever ihop har var sin egen inkomst och delvis egen ekonomi. Samtidigt påminner SCB om en viktig sak: "ensamboende" är inte samma sak som "singel". En person som bor ensam i sitt hushåll kan mycket väl ha en partner som bor någon annanstans. Man ska också vara försiktig med exakta procenttal, eftersom siffrorna ändras med hur man räknar. Den säkraste formuleringen är "en av de högsta andelarna i EU". Allt detta är vanliga mönster – men de gäller inte alla, och varje familj och person är olika.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
självständighet	att kunna klara sig och bestämma själv
stå på egna ben	klara sig själv utan hjälp
individualism	att sätta den enskilda personen och hennes rättigheter i centrum
värdering	vad man tycker är viktigt och rätt
genomsnitt	ett mitten-värde för en hel grupp
jämställdhet	att kvinnor och män har samma rättigheter och möjligheter
delaktighet	att få vara med och påverka
välfärdsstat	en stat som ger stöd som skola, vård och pengar vid behov
rättighet	något man har rätt till enligt lag
ömsesidig	som gäller åt båda hållen, från båda parter
omtvistad	något som många är oense om
gemenskap	känslan av att höra ihop med andra
andel	hur stor del av en grupp det handlar om

Läsförståelsefrågor

---

1. Vad betyder "individualism" enligt texten?
  1. Att man bara bryr sig om sin egen familj.
  2. Att man sätter den enskilda personen och hennes rättigheter i centrum.
  3. Att alla i ett land måste tycka exakt lika.
2. Vad visar Inglehart–Welzel-kartan om Sverige?
  1. Att Sverige hamnar mycket högt åt både det sekulär-rationella och det självförverkligande hållet.
  2. Att alla svenskar tänker likadant.
  3. Att ingen i Sverige bryr sig om andra människor.
3. Vad menar Berggren och Trägårdh med "statsindividualism"?
  1. Att staten bestämmer allt åt varje person.
  2. Att staten ger rättigheter direkt till individen, så att man blir mindre beroende av familjen.
  3. Att familjen alltid måste betala för all vård.
4. Vad menas med "den svenska kärleksteorin" i texten?
  1. Att man bara får gifta sig om man är rik.
  2. Att nära relationer helst ska bygga på frivillighet och jämlikhet, inte på plikt eller pengar.
  3. Att kärlek är förbjuden i Sverige.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  1. Enligt SCB är enpersonshushåll den vanligaste hushållstypen sedan 1980-talet.
  2. Alla par i Sverige har helt egen ekonomi.
  3. Sverige har en av de högsta andelarna ensamboende i EU.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  1. "Ensamboende" och "singel" betyder exakt samma sak.
  2. Berggren och Trägårdhs idéer är omtvistade.
  3. Sverige är världens mest moderniserade land.
7. Varför ska man vara försiktig med att säga "svenskar är individualistiska"? Svara med stöd i texten.
8. Texten skriver att "statsindividualism" är forskarnas "egna beskrivningar och tolkningar". Varför är det viktigt att skriva så, tror du?
9. Texten säger att exakta procenttal ändras med hur man räknar, och väljer i stället formuleringen "en av de högsta andelarna i EU". Vad visar detta om hur man bör använda statistik?

10. Texten tar upp både positiva sidor (man kan klara sig själv) och möjliga baksidor (ensamhet, svagare gemenskap). Varför är det bra att en text gör så?
11. SCB påpekar att en person som bor ensam ändå kan ha en partner som bor någon annanstans. Varför är den skillnaden viktig när man läser statistik om ensamboende?
12. Förklara med egna ord skillnaden mellan att säga "i Sverige är det vanligt att unga flyttar hemifrån tidigt" och "alla svenskar flyttar hemifrån tidigt".

Diskussionsfrågor

- I ditt hemland: vem har störst ansvar för en person som behöver hjälp – familjen, släkten eller staten? Hur skiljer det sig från det texten beskriver om Sverige?
- Berggren och Trägårdh menar att nära relationer helst ska bygga på frivillighet och jämlikhet snarare än plikt. Vad tänker du om den idén, och hur ser det ut där du kommer ifrån?
- Texten säger att stark självständighet kan ha både fördelar och baksidor, som ensamhet. Hur kan ett samhälle stötta individen och samtidigt hålla ihop gemenskapen, tror du?
- Undersökningar som WVS mäter mönster på samhällsnivå. Varför är det lätt att av misstag tro att de säger något om varje enskild person, och hur kan man undvika det?
- **Skriv (6–8 meningar):** Skriv en kort text om hur synen på självständighet och familj ser ut där du kommer ifrån. Förklara vad man förväntar sig av en vuxen person, vem man brukar be om hjälp och hur det skiljer sig från, eller liknar, det texten berättar om Sverige.